

TÜRKİYE'DE MEVSİMSEL İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ VE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA HAYATINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİNİN İNCELENMESİ*

Bil. Uzm. Serdal AFŞAR*

Dr. Öğr. Üye. Mürşit İŞİK*

ÖZ

Tarım hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nden günümüz Türkiye'sine devletin en önemli ekonomik dinamiği ve halkında en önemli geçim kaynağı olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu araştırmalara göre 28 milyonluk istihdamın %23'ünü tarım sektörü oluşturmaktadır. Yaklaşık 6 milyon tarım işgücünün de yarısını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu tahmin edilmektedir. İstihdam oranına bakıldığında oldukça yüksek bir oran olan mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışma hayatına ilişkin hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir. Aynı işi yapan tarım işçileri arasında bile gerek coğrafi gerekse cinsiyete göre ücret farklılıkları göze çarpmaktadır.

Araştırmanın amacı, Türkiye'deki mevsimlik tarım işçilerinin mevcut durumu ve yaşadıkları sorunlarının incelenmesi ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üretmektir. Bu amaç doğrultusunda mevsimlik tarım işçilerinin; ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, ücret ve çalışma koşullarının insan onuruna yakışır şekilde standartlaştırılması doğrultusunda öneriler sunulmaktadır.

Çalışmada üzüm toplama ve üzüm işletmelerinde çeşitli işlerde çalışmak için Manisa'nın Alaşehir ilçesine gelen mevsimlik tarım işçilerinin; demografik özelliklerini, yaşam koşullarını ve çalışma şartlarını ele alan bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çalışanların demografik özelliklerine göre çalışma koşulları, barınma ve ulaşım sorunları arasında farklılıklara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Mevsimlik İş, Mevsimlik Tarım İş, Mevsimlik Tarım İşçisi, İstihdam

STUDIES OF SEASONAL LABOR MOBILITY AND SEASONAL AGRICULTURAL WORKER PROBLEMS ENCOUNTERED BY LIFE IN TURKEY: MANİSA / ALAŞEHİR EXAMPLE

ABSTRACT

Agriculture has undoubtedly been the most important economic dynamics since the Ottoman Empire to the present date of Turkey and has been the most important source of income of people. According to researches carried out by the Turkish Statistical Institute, agricultural sector constitutes the 23% of 28 million workers in Turkey. It is estimated that about half of the 6 million agricultural workforce is made up of seasonal agricultural workers. Regarding the employment rate, which has a very high rate, it is seen that the legal regulations concerning the working life for seasonal agricultural workers are inadequate. Even among the agricultural workers who do the same job, wage differences can be observed according to both geography and sex.

The aim of this study is to examine the current situation and the problems of the seasonal agricultural workers in Turkey and to offer solutions for the elimination of these problems. And for this purpose, to present proposals for the standardization of the transportation, accommodation, education, health, wage problems and working conditions of the seasonal agricultural workers in accordance with the human dignity.

* Bu makale, Serdal Afşar tarafından Dr. Öğr. Üyesi Mürşit İŞİK'in danışmanlığında hazırlanan "Türkiye'de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği Ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Süleyman Demirel Üniversitesi, S.B.E. Çal.Eko.ve End.İlş.Anabilim Dalı, s_afsar45@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-0473-1551

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Çal.Eko.ve End.İlş. Bölümü, mursitisik@sdu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-9855-6290

In the study, a field research was done handling the demographic characteristics, living conditions and working conditions of the seasonal agricultural workers who came to the Alaşehir district of Manisa to work in various jobs in grape harvesting and foundations related to grape. According to the results of the research, depending on the demographic characteristics of the workers, there are differences among the working conditions, accommodation and transportation problems of them.

Keywords: Seasonal Job, Seasonal Agricultural Work, Seasonal Agricultural Worker, Employment

GİRİŞ

Dünya üzerinde tarımsal üretimin olmadığı bir ülke yoktur. İster gelişmiş isterse de gelişmekte olsun her ülkenin ekonomisinde tarımın yeri büyük rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayıdır ki nüfusun kırsal kesimlerde daha yoğun olduğu ve ekonomilerinde tarımın söz sahibi olduğu ülkeler tarıma daha çok önem vermektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin tarım ve tarıma dayalı sanayiye doğru yoğunlaştıkları görülmektedir. Tarıma dayalı sanayileşmenin gelişmesi sadece istihdam bakımından değil, ekonominin bütünü içinde büyük önem kazanmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllar sonrasında tarımda makineleşmeden dolayı tarım ve buna paralel olarak tarıma dayalı sanayileşme hızla gelişmeye başlamıştır. Bu hızla gelişmelerden sonra kırsal kesimlerden şehirlere doğru bir göç akımı başlamıştır. Tarımda ki bu makineleşme ve sanayileşmenin yanı sıra; kırsal kesimlerdeki nüfus artışı, işsizliğin artması, toprakların miras yoluyla parçalanması ve toprak bütünlüğünün bozulmasını da göçün sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Bu trend ile birlikte kırsal kesimden göçlerin yanında mevsimlik göçler de hızla artmaya başlamıştır. Mevsimlik tarım göçü; insanların kendi memleket veya şehirlerin de iş bulamadıklarından dolayı yılın belli mevsimlerinde ya da aylarında başka şehir veya bölgelere göç etmesidir. Mevsimlik tarım işçileri yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden ortalama 3 ile 4 ay arasında genellikle bahar ve yaz ayları göç etmektedirler. Mevsimlik tarım işçileri göçlerini büyük çoğunlukla Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Orta Anadolu Bölgesi olarak gerçekleştirmektedirler. Üzüm, zeytin, fındık, şekerpancarı, soğan, kayısı ve pamuk çapalama, toplama, kurutma işçiliği olarak yapılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri; kaldıkları yerler, çalışma ortamları, çalışma saatleri, ulaşım, çocuk işçilerin çalıştırılması ve ücret konusu gibi birçok problemle karşı karşıyadır. Kaldıkları yerler bakımından genellikle toplu şekilde kaldıkları için banyo, tuvalet vb. gibi ortak kullanım alanlarının temiz olmaması ve sağlıksız olması hastalıklara davetiye çıkarmaktadır. Aynı zamanda hastalıklara yol açan bir başka faktör ise içme ve kullandıkları suyun çok da hijyenik olmayışıdır. Tarla veya bahçelere gidiş dönüşlerde kullandıkları minibüs, traktörlerin taşıma yönetmeliklerine uygun olmaması; açık alanda çalışan işçiler için uzun süre güneşin altında çalışmaları, aynı işi yapan işçilerin coğrafi ya da cinsiyete göre ücret farklılıklarının olması da mevsimlik işçilerin karşılaştıkları sorunlardan sadece birkaçı durumundadır.

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik sorunlarını ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlarını belirlemek ve bu sorunlara çözümler bulmaya çalışmaktır. Ayrıca mevcut durumda mevsimlik tarım işçilerini konu alan kanunları, genelge vb. yasal düzenlemeleri mercek altına almaktır. Daha sonra sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Çünkü; Türkiye tarım sektörü yönünden oldukça gelişmiştir. İstihdam oranına da bakıldığında tarım sektörü yaklaşık olarak %22 civarındadır ve istihdam da söz sahibidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunların incelenmesini ve bu işçilerin yasal olarak durumlarını ele alan bu tez üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde göç

ve göçün türleri kavramları, ikinci bölümde Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin göç etme sebepleri, karşılaştıkları sorunlar, rakamsal göstergeler açıklanmaya çalışılmış, üçüncü bölümde ise Manisa/Alaşehir ilçesine üzüm toplamak için gelen yaklaşık 300 civarı mevsimlik tarım işçilerinin 150 tanesi ile; ulaşım, beslenme, barınma, eğitim, ücret ve çalışma süreleri ile ilgili olarak bir saha araştırması yapılmıştır.

1.GÖÇ KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1.Göç Kavramı

Emek, bir sonuç elde etmek, bir sonuç ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik olarak da tanımlanabilen çalışma kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Ancak çalışma kavramının dönüm noktası sanayi devrimi ile olmuştur. Modern anlamda çalışma kavramı ücret karşılığında girilen iş ilişkisi sonucunda emeğin ifası olarak tanımlanabilmektedir. Çalışma kavramı, sanayi devrimi öncesi aşağılanma, modernleşme sürecinde ayıpların en büyüğü olan aylaklıktan kurtulma, daha sonrada yaşamın sürdürülebilmesi için tüm bireylerin yapması gereken çalışmalar olarak algılanan kavramdır. Çalışma kavramı bir maksat ile yapılır. Modern anlamda geçinmek amacıyla para karşılığında yapılan çalışmadır. Çalışma kavramında temel nokta iktisadi ve ticari hayata ait faaliyetlerdir (www.tdk.gov.tr, e.t. : 10.11.2017- Önsal, 2017: 221).

Genel olarak faydalı olan ve belirli bir maksadı gerçekleştirmek için yapılan tüm faaliyetler anlamına gelen çalışma kavramı, insanların sosyal iş bölümü çerçevesinde yerine getirdikleri, karşılığında ücret alsın veya almasın, üretime dolaylı veya dolaysız katkısı olan bedeni veya zihni her türlü faaliyettir. Çalışma, insanların belirli bilgi, beceri ve kabiliyetleri belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için yapılan, hem kendilerine hem de çevredekilere bazı faydalar sağlayan bedeni-zihni tüm aktiviteler olarak da tanımlanabilmektedir. Ek olarak çalışma, çalışana toplum içerisinde bir mevki, prestij, maddi imkanlar, statü ve anlamlı faaliy Çalışma kavramı, farklı bilim ve yaklaşımlara göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Buna göre (4857 Sayılı İK, m.8-Seyyar, 2008: 74):

Çalışma sosyolojisinde çalışma; bu çalışma kavramında ücretli çalışma anlaşılır. Buna göre çalışma belirli bir ekonomik çerçevede başkası için değer üreten etkinliktir. Dolayısıyla ekonomik açıdan çalışma esas itibariyle ödüllendirilmiş veya ücretlendirilmiş emek veya iş demektir. Günümüz modern çalışma hayatında kabul edilen tanımdır. Gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatlara göre iş ilişkisi bir tarafın iş göreme edimini diğer tarafın ise ücret ödenmesini bünyesinde barındıran ilişkidir. Bu noktada işçi tarafından sözleşmeye konu olan unsur bağlılık iken işveren tarafından ise ücret unsuru olmazsa olmazları teşkil etmektedir. Bir başka ifadeyle modern anlamda çalışma da ücret olmazsa olmaz unsurdur.

İnsancıl yaklaşımla çalışma; işin, insanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri için bir vasıta. İş birçok çalışan tarafından insanların kendilerini ifade edebilecekleri, geliştirebilecekleri ve yeni şeyler arayabilecekleri bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple insan kaynakları yönetimi açısından iş, insanın bütün kapasitelerini kullanmasına izin verecek şekilde tasarlanmalı, zenginleştirilip, anlamlandırılmalıdır.

Çalışma kavramını genel anlamda endüstri öncesi ve sonrası dönemlere göre sınıflandırmak mümkündür. Endüstri devrimi öncesi çalışma; güvenlik, barınma ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması karşılığında gerçekleştirilen fiili düzenlemelerden uzak bir şekilde sahip iken, buhar gücünün icat edilmesi ile 17. Yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren İngiltere’de ortaya çıkan endüstri devrimi çalışma kavramını baştan sona değiştirmiştir. Bahsi geçen döneme kadar toprak sahiplerinin yanında serf olarak çalışan bireyler ortaya çıkan işgücü gereksinimi ile sanayi kentlerine göç

etmişler, bu sanayi kentlerindeki fabrikalarda ücretli işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Söz konusu işçi sınıfı bu olaylar silsilesi olarak yeni bir sınıf olarak doğmuştur. Modern anlamda çalışma kavramının ve yeni bir sosyal sınıfın ortaya çıkmasının kıvılcımı endüstri devrimi ile meydana gelmiştir.

Göç insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel sebepler gibi faktörlerle başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilmektedir. Göç olgusu, insanlığın en eski tarihinden bu yana süregelen ve gelecekte de devam edecek olan dünyanın her yerinde görülebilecek bir olaydır (Koçak-Terzi, 2012: 163).

Sosyal ve ekonomik bir olay olarak göç, göç eden bireylerin yaşamını, etkilediği gibi bireylerin ayrıldıkları ve içine girdikleri topluluklarda da sosyal, kültürel ve ekonomik bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Göçün dışsalıkları olarak kavramlaştırılabilecek bu olgunun, işgücü piyasalarına da yansması kaçınılmazdır. Göç ve işgücü piyasaları birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Küreselleşme ile yaygınlık kazanan yeni üretim biçimleri de bu etkileşime farklı boyutlar kazandırmaktadır (Bahar-Bingöl, 2010: 44).

Günümüzde göçün nedenlerini ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel nedenler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Ekonomik sebeplerle ortaya çıkan göç sanayi devrimi ile ivme kazanmıştır. Daha iyi gelir amacı ile gerçekleştirilen bu göç türü Türkiye’de özellikle 1950’li yıllarda yoğunlukla görülmüştür. Siyasal sebeplerle yapılan göç ise ziyadesiyle zorunlu sebeplerle (iltica) gerçekleştirilmektedir. Ülkeler arasındaki anlaşmalar veya ülke içi durumlar (terör, OHAL) gibi bu göç türünü tetikleyen en etkili unsurlardır. Üçüncü sebep olan sosyo-ekonomik sebepler ise günümüzde göçün en sık görülen sebeplerinden bir tanesini teşkil etmektedir. Daha iyi yaşam imkânlarına kavuşmak amacıyla gerçekleştirilen bu göç türü gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yoğunlukla görülebilmektedir.

1.2.Göç Türleri

Multi yönlü etkilere sahip olan göç kavramı iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç aynı ülke vatandaşlarının ülke sınırları içerisinde farklı sebeplerle meydana getirdikleri yer değişiklikleri iken, dış göç ise ülke vatandaşlarının bahsi geçen sebepler dolayısıyla ülke dışına çıkmaları ve göçün hedefinin kaynak ülkeden farklı bir ülke olması anlamına gelmektedir. Her iki türünde ortaya çıkardığı sonuçları farklılık arz etmektedir.

1.2.1.İç Göç

Genel olarak kaynak ülke içerisinde kırsal kesimden kentlere gerçekleştirilen hareketlerdir. Ana sebep genel olarak kentlerdeki çekici güç olarak kabul gören sosyo-ekonomik fırsat ve imkânlardır. Bu noktada kırsal kesimlerdeki itici faktör olan olumsuzlukların çekici faktörleri aşması durumunda iç göç meydana gelmektedir.

İç göç şu sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Seyyar, 2008: 154).

- Kırsal kesimlerde, nüfusun hızla artmasıyla geçim kaynaklarının yetersiz kalması,
- Tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi ve tarımsal verimin azalması,
- Tarımda makineleşmeyle işsizliğin artması,
- Erozyonla tarım topraklarının daralması veya veriminin azalması,
- Kırsal kesimlerde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yetersiz olması,
- Şehirde iş olanaklarının daha fazla olması,
- Kuraklık, deprem, sel, çığ ve heyelan gibi doğal afetler.

İç göçün sonuçları maruz kalan hedefin alt yapısı ve göçe hazırlığına göre değişebilmektedir. Yeni işgücünün kazanılması, tüketimin artmasına bağlı olarak ekonomik gelişmeler görülebileceği gibi, alt yapı yetersizlikleri, aşırı nüfus artışı, işsizlik, suç oranlarının artması, dengesiz nüfus dağılımı, çarpık kentleşme, çevre kirliliği gibi olumsuzluklar iç göçler ile ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye’de iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılan göç çeşitlerinden iç göçler kendi içlerinde, mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri ve zorunlu-gönüllü göçler olmak üzere dörde ayrılabilir (Koçak-Terzi, 2012: 169).

Mevsimlik göçler, insanların her yıl belirli aylar içerisinde buldukları ortamdaki başka bir ortama çalışmak, gezmek ya da dinlenmek için bir süreliğine gitmeleri olayına mevsimlik göç denilmektedir. Mevsimlik göçlerde kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değişikliği yapmaktadırlar. Mevsimlik göçün yaşanması durumunda birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşama durumu söz konusudur (Sağlam, 2006: 34).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin varlığı, kapitalizmin kırsal alanlarda gelişmesi ile birlikte takip edilebilmektedir. Çukurova’da pamuk üretiminde başlayan süreç, bugün tüm ülkede neredeyse bütün ürünlerin hasat dönemlerini içine alacak şekilde devam etmektedir. Uzun sayılabilecek bu zaman içerisinde birbirinden farklı bölgeler veya şehirler mevsimlik tarım işçisi göçü vermiştir. Örneğin, İç Anadolu’nun köylerinden Çukurova’ya veya Ege’nin dağlık köylerinden pamuk hasadı yapılan ovalarına mevsimlik işçi göçleri olmuştur. Ancak, 1950’li yıllar Türkiye’nin kırsal alanı için en önemli dönüm noktasıdır. Tarımda makineleşme ile başlayan, daha fazla arazinin tarıma açılması, çiftçiler arasında eşitsiz dağıtılan zirai krediler ve daha pek çok işaretle birlikte kapitalist üretim yapısının kırsal alanda hâkimiyetini ilan ettiği önemli bir dönemdir. Süreç kırsal alanların üretim yöntemlerini ve ilişkilerini olduğu kadar, neden olduğu kitlesel göçlerle kentsel yaşamı yeniden dönüştürmüştür (Çınar, 2012: 32).

Mevsimlik işçilik ise özetle işgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir. Burada mevsimlik işçilik iki ayrı bağlamda dikkate alınmaktadır. Bunlardan biri gezicilik diğeri ise geçiciliktir. Her iki niteliğin de ortak yanı formel bir ekonomi dışında kalıyor olmasıdır. Bu yönü, tarımda gerçekleşen küçük üreticilik, geçimlik tarım işçiliği, ücretli tarım işçiliği ve ücretsiz aile işçiliğinden mevsimlik işçiliği ayıran en önemli özelliğidir. Formel bir ekonomi dışında kalmak işgücü piyasası verileri içinde değil işgücü piyasasına dâhil olmayanlar içine girmektedir. Yani geçici tarım işçiliği, mevsimlik işçilik biçimsel olmayan bir ekonominin önemli unsurları arasındadır (Çınar-Lordoğlu, 2011: 420).

Yapılan tanımlamalar neticesinde mevsimlik tarım işinin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (The World Bank, 2014: 17-18):

- *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibarıyla sigortasız bir iştir:* Kamu ve özel işletmelerde çalışan daimi tarım işçileri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na göre zorunlu sigortalı iken, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’nda mevsimlik tarım işçilerini içeren geçici tarım işçileri kategorisinin sosyal güvenliği, isteğe bağlı ve işçilerin kendi prim ödemeleri esasına dayalı olarak düzenlenmiştir. Bu durum, mevsimlik tarım işçilerinin büyük ölçüde sigortasız olmalarına yol açmaktadır.

- *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibarıyla mevsimlik bir iştir:* Tarımsal faaliyetlerin en temel iktisadi niteliği mevsimlere bağlı bir değişimi bünyesinde barındırmasıdır. Tarımsal üretim de istihdam edilen işgücü de bu sebeple mevsimlere bağlı olarak bu sürece katılmaktadırlar.

• *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle göç edilen bir iştir:* “Mevsimlik” göç etme olgusu tarımda mevsimlik işgücü ihtiyacının oluşundan kaynaklanmaktadır. Çok sayıda işçiye kısa süreli (mevsimsel) ihtiyaç duyulması Türkiye’de tarımın makineleşmesi ile açıklanmaktadır. Tarımsal üretimin belli bazı aşamaları makineleşmediği için bu alanlarda işgücüne ihtiyaç duyulmaya devam edilmektedir Türkiye tarımında emeğin bolluğu bazı işlerin makineleşmesini ekonomik olmaktan çıkarmaktadır. Fakat tarımda bu tür kısa süreli işlerin hala var olabilmesi makineleşme ya da ürün özelliğinin yanında bir de bu işlerde çalışmak isteyecek emeğin miktarına bağlıdır.

• *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle geçici bir iş değildir:* Mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin çok düşük olması, işi belirli bir süre yapıp sonrasında vazgeçmeye olanak tanımamaktadır. Ayrıca ücretlerin düşüklüğü ve tarım alanlarında aile üyelerinin tümünün yapabileceği işlerin olması çocuk emeğinin de kullanılmasına yol açmakta, mevsimlik tarım işçiliği kalabalık ailenin tüm üyeleri ile katıldığı, ailece yapılan bir işe dönüşmektedir. Düşük ücret, göç ve tarım alanlarında yaşama çocuk ve kadınların sürece dâhil edilmesine yol açmakta, aileler tüm üyeleri ile birlikte yoksullukla baş etmeye çalışmaktadır. Bu da beraberinde yeni kuşakların eğitim, beceri sorununu ve kadınların da ciddi sağlık sorunlarını üretmekte ve işin hem aynı kuşakta hem de kuşaklararası aktarılmasına yol açmaktadır. Bu niteliklerine rağmen mevsimlik tarım işi bir “iş” ve bu alanda çalışanlar ise “işçi”dir. Modern tarımsal yapı içinde bulunmaları ve böyle bir yapının ürünü olmaları, diğer taraftan da yıllık gelirin belirleyici kesimini ücret geliri olarak elde etmeleri dolayısıyla bu kesimin işçi sayılması gerekmektedir.

1.2.2.Dış Göç

Dış göç hedef ülkenin kaynak ülkeden farklı olduğu göç türüdür. Göçmenlerin yaşadıkları ülkelerden zorunlu veya isteğe bağlı olarak iç göçteki sebeplere benzer olarak kısmi veya sürekli olarak yer değiştirmeleridir.

Dış göç, fertlerin veya grupların geçici veya sürekli olarak herhangi bir yabancı ülkede geçimini temin etmek ve çoğu kez aile fertleri ile birlikte hedef ülkede yaşamak maksadıyla kendi vatanlarını zorunlu veya gönüllü olarak terk etmeleri olarak tanımlanabilmektedir. Dış göç bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan zorunlu veya gönüllü göç hareketidir. Dış göçün göçü veren ve alan ülkeler açısından bir takım fayda ve zararları mevcuttur (Seyyar, 2008: 99).Dış göçün ortaya çıkış sebepleri şu şekilde sıralanabilmektedir (www.hurbilgi.com.)(16.11.2017).

- Uluslararası antlaşmalarla yapılan nüfus değişimleri,
- Ekonomik etkinliklerle emek göçleri,
- Çeşitli dini, sosyo-kültüre, siyasi veya ekonomik sebeplerle ortaya çıkan zorunlu göçler,
- Savaş veya çatışmalar,
- Doğal afetler, şeklinde sıralanabilmektedir.

2. TÜRKİYE’DE MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİNİN GÖÇ ETME SEBEPLERİ, KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göç Etme Sebepleri

Göç ifadesiyle ilgili değişik tanımlamalar mevcuttur. Genel kabul gören kısa tanım “mekân (yer) değiştirme” olarak bilinir. İnsanları göçe zorlayan birçok unsur vardır; ama en ağır basanı geçim sıkıntısıdır. Geçimlerini sağlayamadıkları için göç etmek durumunda kalırlar. Mevsimlik tarım işçileri de geçimlerin sağlayabilmek için doğduğu memleketlerini ortalama 3-4 ay bırakarak göç ederler. Yaşadıkları bölgedeki

ekonomik koşullar, yaşam standartlarının düşük olması, kırsal kesimdeki nüfusun hızla artışı ve toprakların miras yoluyla bölünüp azalması insanları göçe zorlayan nedenlerden bazılarıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları bölgeler genellikle ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerdir. Mevsimlik tarım işçilerinin göç etme sebeplerini maddeler halinde sıralarsak;

- Yaşadıkları bölgelerdeki hızlı nüfus artışı.
- Miras davalarından dolayı tarım arazilerindeki daralma.
- Sulama imkânının kısıtlı olmasından dolayı toprakların verimsizleşmesi.
- Teknolojideki gelişmelerden ötürü tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak işgücüne olan ihtiyacın azalması.
- Kırsal kesimlerdeki işsizliğin artması.
- Sosyal problemler eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yetersizliği gibi birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak ülke yapısında bazı sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz;
- Ülke genelindeki nüfusun dengesiz dağılması
- Yatırımlarda meydana gelen dengesizlikler
- Plan programsız gelişigüzel kentleşme
- Alt yapı sorunları
- Göç veren bölgelerde tarım arazilerini boş kalması ve hayvancılığın gerilemesi gibi sorunlar.
- Göç alan; sanayisi gelişmiş veya tarım sektörü bakımından elverişli ve iş imkânlarının olduğu bölgelerde gecekondulaşmanın artması

Bu sorunların yaşanmaması için insanların yaşadıkları bölgelerde imkânların yeterli olması gerekir. Modern tarım araçlarını kullanabilmeleri, ulaşım, eğitim, haberleşme, gibi alanlarda gerekli iyileştirici çalışmalar yapılmalıdır. Burada en büyük iş hükümetlere düşmektedir. Gerekli yatırımlar yapılmalı, teşvikler sağlanmalıdır. Çünkü kimse doğup büyüdüğü toprakları keyfinden dolayı bırakıp gitmek istemez ama bazen yetersiz imkânlardan dolayı kendileri göçmek zorunda kalırlar. Zaten başka bir alternatifleri de yoktur (www.bilgiustam.com.)(22.10.2017).

2.2.Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşadıkları Sorunlar

Türkiye bir tarım ülkesi olmasına rağmen tarım işçilerini korumaya yönelik yeterli düzeyde çalışmanın ve yasal düzenlemelerin olmadığı ortadadır. İş hukuku çerçevesinde baktığımızda mevsimlik işlerde işverenlerin işçilerine karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu da birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Yaşam alanlarındaki olumsuzluklar (sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet ve banyo, gıda yetersizliği vb.), yaptıkları işin gerçekleşmesi sırasında maruz kaldıkları sorunlar (uzun çalışma saatleri, tarım ilacı, tozlar, güneş, gürültü, ısı etkisi) ve sağlık sorunları (kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb.) ile temel insan hakkı olan hizmetlere (sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler) de ulaşamama nedeniyle mevsimlik tarım işçiliği tarım sektörünün en zor çalışmak şeklidir (Yıldırak ve diğerleri, 2003: 47).

- Ekonomik Sorunlar
- Ücrete Dayalı Sorunlar
- Sosyo-Kültürel Sorunlar
- Eğitime İlişkin Sorunlar
- Barınma Sorunları
- Ulaşım Sorunları
- Beslenme Sorunu

- Çocuk ve Kadın İşçilere Yönelik Sorunlar
- Çalışma Hayatına İlişkin Sorunlar
- İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Sorunlar
- Sosyal Güvenlik ile İlgili Sorunlar
- Aracı İlişkileri Sorunları

2.3. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçileri Göçüne Yönelik Göstergeler

Mevsimlik tarım işçilerinin nüfusuyla ilgili araştırmalar sağlık hizmetlerinin planlanmasında ve mevcutta olan hizmetleri ölçmede nüfus sayımı önemli bir kriterdir. Aşağıda mevsimlik tarım işçileri ile ilgili nüfus yapısına dair bazı istatistiksel veriler verilmiştir, (www.tuik.gov.tr.) (25.09.2017).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi nüfusunun yaklaşık %10'u 5 yaş altında, %40'ı 14 yaş ve altında, %2,2'si ise 65 yaş ve üzerindedir.

Türkiye geneli ile kıyaslandığında 14 yaş ve altı nüfus yaklaşık 1,5 kat daha fazla iken, yaşlı nüfus 4,1 kat daha azdır.

Ortanca yaş kadınlarda 18, erkeklerde 17 iken, Türkiye genelinde kadınlarda 30, erkeklerde 29'dur. Nüfusun yarısı 18 yaş ve altındadır.

Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde % 49,7'si (3561) kadın, % 50,3'ü (3603) erkektir.

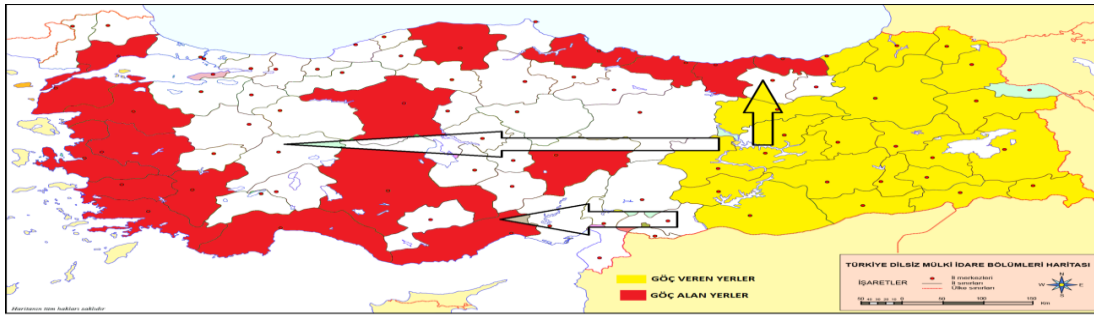
Kentsel alanda ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,7 iken, mevsimlik tarım işçilerinde 6,8'dir.

Türkiye genelinde kaba doğum hızı ‰ 16,9 toplam doğurganlık hızı 2,07 iken; mevsimlik tarım işçilerinde kaba doğum hızı ‰ 39,5 toplam doğurganlık hızı 4,94'tür. Bebek ölüm hızı Türkiye genelinde 1.000 canlı doğum başına 10,8 iken mevsimlik tarım işçilerinde 59'dur.

Türkiye genelinde özürülük oranı %12,29 iken mevsimlik tarım işçileri için bu oran %13,8'dir.

Türkiye'de TÜİK Mayıs 2015 verilerine göre 5 milyon 820 bin olan tarım iş gücünün yarıya yakını mevsimlik işçilerden meydana gelmektedir. İstihdam edilenlerin %21,3'ü ise tarımsal faaliyetlerde çalışmaktadır (https://www.evrensel.net) (25.09.2017).

Şekil 1. Mevsimlik Tarım İşçilerinde Göçün Yönü

Kaynak: www.tuik.gov.tr.(25.09.2017)

Türkiye'de tarım sektöründe çalışanlar açısından durum değerlendirildiğinde; mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla aileleri ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Çapalama, toplama gibi yoğun işgücü gerektiren işler olduğu gibi; elma, zeytin, üzüm, şekerpancarı, patates, soğan fındık, kayısı, turunçgiller toplama/satış için hazırlama ile örtü altı ürün yetiştiriciliği vb. gibi işlerde çalışmaktadırlar. Yukarıdaki şekil

incelendiğinde özellikle göçün yönü Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan başlayıp; İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz illerine doğru yaygın bir biçimde mevsimlik tarım göçü olduğu görülmektedir.

2013 yılında yapılan "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması" sonuçlarına göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarımda çalışan nüfusun yaklaşık %20'si tarımsal üretimin yoğun olduğu İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgelerindeki ill ortalama 4-7 ay tarım alanlarında çalışmak için göç ederken, yaklaşık %20'si de ikamet ettikleri ya da komşu ilin tarım alanlarında çalışmaktadırlar (Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi; GAP Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması, 2013, Şanlıurfa).

3. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye ekonomisine bakıldığında tarım sektörü ve tarımsal işgücünün önemli ölçüde olduğu bir yere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerde 6 milyona yaklaşan bir istihdam söz konusudur. Bu tarımsal faaliyetlerdeki istihdam da mevsimlik tarım işçileri de önemli bir konuma sahiptir. Fakat mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının belirlenmesi ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri yetersiz kalmaktadır. Araştırmanın amacı; mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarına incelemek, bu sorunları tespit edip; insan onuruna yakışacak şekilde çalışmalarını sağlamak için sorunların çözümlerine ilişkin verileri ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bütün mevsimlik tarım işçilerine ulaşamadığı için örneklem yoluna gidilmiştir. Çalışanlara yüz yüze anket uygulanmıştır. Ulaşılan tüm gözlemlerden elde edilen anketler geçerli olup bu sayının istatistiksel olarak hangi güven aralığı ve hata payına karşılık geldiğine bakılmıştır. Ana kütlede 300 mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır. Anketler ise 150 kişiye yapılmıştır. Bu örneklem de, %95 güven aralığında, %5,55 hata payına karşılık gelmektedir. Güven aralığının %95 kabul edildiği durumda hata payının %5'e çok yakın olması yeterli görülmüş ve toplanan veriler örneklem olarak kabul edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada 6 farklı hipotez kurulmuştur. İlk olarak sosyo-ekonomik koşullar ile memnuniyet boyutları (yaşam, gelir, iş) arasında ayrı ayrı ilişki hipotezleri kurulmuş ve test edilmiştir. Daha sonra sosyo-ekonomik koşulların memnuniyet boyutlarını etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa ne ölçüde etkilediğini bulmak amacıyla dört tane etki hipotezi kurulmuştur. Bu bağlamda kurulan hipotezler aşağıdaki verilmiştir.

H10: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi yoktur.

H2₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi vardır.

H₃₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

H₃₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.4. Araştırmanın Ölçeği ve Kısıtları

Bu tez araştırmasında yer alan Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler de yaşam, gelir ve iş olmak üzere 3 boyut altında toplanmaktadır. Kaya ve Özgülnar (2015) tarafından yapılmış çalışmada kullanılan ölçek formu geliştirilerek araştırmaya entegre edilmiştir.

Bu araştırma aşağıda yer alan sınırlılıklar kapsamında gerçekleştirilmiştir:

Yapılan araştırma sadece Manisa ilinin Alaşehir ilçesinde gerçekleştirilmiştir.

Tüm çalışanlara ulaşılamadığı için ana kütle üzerinden örneklem çekilerek 150 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışanlardan sadece mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan işçilere uygulanmıştır.

3.5. Tanımlayıcı Bulgular

Ankette 5'li Likert tipi ölçekle ölçülen Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin sunulan ifadelere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinde bulunan 7 ifadenin ve 3 faktörünün Cronbach's Alpha Katsayısı Tablo 1 te verilmiştir.

Tablo 1. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Cronbach's Alpha İç Tutarlılık Katsayısı

	Cronbach's Alpha Değeri	Madde Sayısı
Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeği	,790	7
Faktörler		
Yaşam	,751	3
Gelir	,681	2
İş	,696	2

Araştırmanın 7 maddelik Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin iç tutarlılığı incelendikten sonra $\alpha = 0,790$ güvenilirlik değeri elde edilmiştir. Buna göre kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu gözlenmektedir ($0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilir).

Tablo 1 de Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin faktörlerine ilişkin güvenilirlik değerleri incelenmesi de önemlidir. Yaşam 0.751, gelir 0.681 ve iş 0.691 şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tüm boyutlar oldukça güvenilir olduğu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Demografik Bulgular

Değişkenler	Alt Değişkenler	F	%
Cinsiyet	Kadın	82	54,7
	Erkek	68	45,3
Medeni durum	Bekâr	44	29,3
	Evli	106	70,7
Yaş grupları	18 ve altı	1	0,7
	19-30	101	67,3
	31-40	44	29,3
	41-50	3	2,0
	50+	1	0,7
Eğitim düzeyi	Okur Yazar Değil	2	1,3
	Okur Yazar	27	18,0
	İlkokul Veya Ortaokul	102	68,0
	Lise	19	12,7
Çalışma Süresi	0-5 Yıl	80	47,1
	6-10 Yıl	32	18,8
	11-15 Yıl	20	11,8
	16-20 Yıl	12	7,1
	21 Yıl ve Üstü	26	15,3
Meslek	Yok	113	75,3
	Serbest Meslek	25	16,7
	Yıl İçi Sezonluk İşçi	12	8

3.6. Hipotezlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında hipotezlere ilişkin bulgulara yer verilerek hipotezlerin doğruluğu test edilmeye çalışılmıştır.

H₁₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..1 Sosyo-Ekonomik Koşullar İle Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

KORELASYON	Yaşam Memnuniyeti		Gelir Memnuniyeti		İş Memnuniyeti	
	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>R</i>	<i>P</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Barınma karşılama düzeyi	,516**	,000	,309**	,000	,114	,166
Temiz içme suyu ihtiyacı	,012	,882	,027	,744	,050	,546
Ulaşım sorunu	-,353**	,000	-,218**	,007	-,247**	,002
Sosyal güvence	,494**	,000	,483**	,000	,346**	,000
Aylık gelir	-,018	,830	,049	,551	,066	,424
Çocukların eğitim ihtiyacı	-,074	,661	,161	,334	,238	,151
Gıda ihtiyacı	,473**	,000	,368**	,000	,286**	,000
Sağlık ihtiyaçları	,543**	,000	,410**	,000	,223**	,006
** <i>p</i> <,01* <i>P</i> <,05						

Tablo 3.de verilen analiz bulgularına göre;

Sosyo-ekonomik koşullar ve yaşam memnuniyeti ilişkisi: Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyacı ile yaşam memnuniyeti arasında orta düzeyli ve anlamlı bir pozitif ilişki vardır. Ancak ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyeti arasında zayıf düzeyde ve anlamlı negatif bir ilişki mevcuttur ($p < ,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve gelir memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence, sağlık ihtiyaçları, barınma ihtiyacı, gıda ihtiyacı ile gelir arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu ile gelir arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < ,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve iş memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacı ile iş memnuniyeti arasında da anlamlı ve pozitif olmasına rağmen bu ilişki zayıf düzeydedir ($p < ,05$). Ulaşım sorunu ile iş memnuniyeti arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < ,05$). Bu sonuçlara göre **H1₀** reddedilerek **H1₁** kabul edilmiştir.

Hipotez 2 ye ilişkin yapılan regresyon testi aşağıda gösterilmiştir.

H2₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi yoktur.

H2₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi vardır.

Tablo 4. Sosyo-Ekonomik Koşulların Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (YAŞAM MEMNUNİYETİ)			
	B	S.H.	P	Regresyon Modelin Özeti
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,337$ $Adj. R^2 = ,298$ $F = 68,651$ $p = ,000$ $DW = 1,395$ $Tolerance >0,2$ $VIF <10$
Temiz içme suyu ihtiyacı	-	-	-	
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	,347	,192	,025	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,366	,177	,019	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Memnuniyet boyutları ile kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = ,000$). Sosyo-ekonomik koşullar boyutlarının birlikte değerlendirilmesi sonucunda yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir ($Adj. R^2 = ,298$). Bununla beraber beta katsayılarına bakıldığında sadece sosyal güvence ($\beta = ,347$; $p < 0.05$) ve gıda ihtiyacının ($\beta = ,366$; $p < 0.05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin yaşam memnuniyeti üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p > ,05$). Burada en yüksek etkiyi ise gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

Tabloda mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullardan sadece sosyal güvence ve gıda ihtiyacının yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durumda H_{20} reddedilerek H_{21} kabul edilmiştir.

Hipotez 3 ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları da şu şekilde gerçekleşmiştir.

H_{30} : Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

H_{31} : Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Tablo 5. Sosyo-Ekonomik Koşulların Gelir Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (GELİR MEMNUNİYETİ)			
	B	S.H.	p	Regresyon Modelin Özeti
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,295$

Temiz içmesuyuihtiyacı	-	-	-	Adj. R ² =,254 F = 7,114 p=,000 DW = 1,721 Tolerance >0,2 VIF <10
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	-	-	-	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,397	,171	,014	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Tablo 5 te beta katsayılarına bakıldığında sadece gıda ihtiyacının ($\beta=,397$; $p<0,05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin gelir üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p>,05$). Burada da en yüksek etkiyi gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

Tabloda mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullardan sadece gıda ihtiyacının gelir memnuniyeti üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durumda **H3₀** reddedilerek **H3₁** kabul edilmiştir.

Memnuniyet boyutlarının kendi arasında oluşan ilişkisi de test edilmiştir. Tüm boyutların normal dağılım göstermeleri nedeniyle Pearson korelasyon testine başvurulmuştur. Elde edilen bulgular ise aşağıdaki Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Memnuniyet Boyutlarının İlişkisi

		Yaşam	Gelir	İş	Ort.	S.S.
1	Yaşam	1	-	-	2,7200	,65320
2	Gelir	,454**	1	-	2,8900	,55221
3	İş	,452**	,332**	1	1,9247	,57604
**p<,01 *P<,05						

Tablo 6 ya göre yaşam, gelir ve iş memnuniyetlerinin kendi aralarında; orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<,05$).

Sonuç

Mevsimlik tarım işçiliğinin temel nedeni, işçilerin yaşadıkları yerlerde ailelerinin geçimlerini sağlayabilmeleri için yeterli seviyede iş imkânlarının olmaması veya bu imkânların kısıtlı olmasıdır.

Yaşam şartlarının yetersizliği, barınma alanlarının uygunsuzluğu, aldıkları ücretlerin düşük olması, düzensiz beslenme, çocukların eğitim sorunları, ulaşım sorunları ve trafik kazaları vb. mevsimlik işçilerin ne kadar zor şartlar ile karşı karşıya kaldığının göstergesidir. Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemelerde boşluklar bulunmaktadır. Bazı hukuki düzenlemelerde mevsimlik tarım işçilerinden bahsedilmiş olsa da onları ilgilendiren kapsamlı bir yasa henüz çıkarılmamıştır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerini konu alan mevcut hukuki

düzenlemeler de çalışanların büyük kısmının kayıtdışı olmalarından dolayı verimli bir şekilde uygulanmamaktadır.

Yapılan saha araştırmasında da görüldüğü gibi mevsimlik işçiler aile birey sayıları bakımından kalabalık ailelerden gelmektedir. Araştırmaya katılanların %50'sinin ailesi 5-5+ üzeri bireyden oluşmakta, çalışmaya gelen işçiler genellikle 19-40 yaş (% 96) arasında ve yaklaşık olarak 3/4'ünün (%75,3) mesleği yoktur. Eğitim seviyeleri ise ilkokul veya ortaokul (%68) düzeyindedir.

Sonuçlar incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda hipotez 1₁ (Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır) kabul edilmektedir. Analiz ayrıntılı olarak incelendiğinde barınma ihtiyacı, ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacının sosyo-ekonomik koşullar ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Barınma ihtiyacı ele alındığında yaşam memnuniyeti en yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanan barınma yerlerine sahip olanlarda görülmüştür. En düşük yaşam memnuniyetine sahip olan çalışanların ise kendi imkânları ile barınma ihtiyacını karşılayanların olduğu saptanmıştır.

Ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyet incelendiğinde ise işçilerin kendileri tarafından sağlandığında ulaşım sorunu ortalaması (ort=; 2,85; S.S.= ,63), işveren tarafından sağlandığında ortalama (ort=; 2,36; S.S.= ,55) olduğu görülmekte ve kendileri ulaşımını sağladıklarında yaşam memnuniyetlerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Sosyal güvence ihtiyacının karşılanması ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye baktığımızda ise; işveren tarafından (ort=; 2,91; S.S.= ,61) bu ihtiyacın karşılanması işçilerin yaşam memnuniyetlerini yükseltmiştir. Çalışanlar tarafından sosyal güvence ihtiyacı karşılanması durumunda ortalamalardan da (ort=; 2,25; S.S.= ,48) anlaşıldığı gibi yaşam memnuniyetini düşürmüştür. Aynı şekilde gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyaçlarının yaşam memnuniyeti yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanması olduğu görülmektedir. Gıda ihtiyaçları (ort=; 3,04; S.S.= ,62) ve sağlık hizmeti işveren tarafından (ort=; 3,05; S.S.= ,58) karşılanırsa işçilerin yaşam memnuniyetleri oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşam memnuniyetleri düşük olanların ise gıda ihtiyaçlarını (ort=; 2,42; S.S.= ,52) ve sağlık hizmetlerini (ort=; 2,35; S.S.= ,52) kendilerinin karşıladığı tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik koşullar ile gelir memnuniyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı çıkması sonucunda, gelir ile koşullar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu analizlerde Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ilişki çıkmıştır.

Ulaşım sorunu ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ve negatif yönlü ters bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu ilişki oldukça orta kuvvettedir. Sosyal güvence, gıda ve sağlık ihtiyaçlarında ise orta kuvvette anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Bu üç koşul içinde işveren tarafından ihtiyaçların giderilmesi gelir memnuniyetini arttırmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Ulaşım sorunu, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasındaki ilişki zayıftır. Ama sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasındaki ilişki daha kuvvetlidir.

Etki analizleri değerlendirildiğinde sosyo ekonomik boyutların yaşam memnuniyeti üzerinde bir etkisi olduğu saptanmıştır. Bu durum hipotez4₁'in kabul

edilebilirliğini göstermektedir. Etki analizi incelendiğinde sosyo ekonomik koşulların yaşam memnuniyetinin %29'unu açıkladığı saptanmıştır. Özellikle gıda ve sağlık ihtiyacının anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir.

Sosyo-ekonomik koşulların gelir memnuniyeti üzerine etkisi incelendiğinde %29'luk bir etkisinin olduğu görülmüştür. Sosyo-ekonomik koşulların yaşam ve gelir memnuniyeti üzerine etkisinin aynı olduğu görülmektedir.

Hipotezler incelendiğinde barınma, ulaşım, gıda, sosyal güvence ve sağlık ihtiyaçlarının işveren tarafından karşılandığında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri oldukça yüksektir. Eğer işçiler kendileri tarafından karşılanması durumunda bu memnuniyetleri düşmektedir.

Yapılan saha araştırmasında görülen sorunların çözümü ve mevsimlik tarım işçilerinin insanlara yakışacak bir şekilde hayatlarını ikame ettirebilmeleri, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için alınması gereken tedbir ve yapılması gerekenler:

Buldukları bölgelerde iş imkânları oluşturulmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin barınma mekânları (ev/çadır vb.) düzenlenmeli. Tuvalet ve banyonun birbirinden ayrı şekilde bulunması yanısıra; tuvalette, banyoda ve mutfakta sürekli olarak akan temiz su bulunmalıdır. Erkek ve kadın işçiler için ayrı ayrı odalar tahsil edilmeli ve işçilerin barındıkları yerlerde dıştan gelecek her türlü tehlikeye karşı korunmalıdır.

Çalışanların gerek mevsimlik olarak göç ederken gerekse çalışma alanlarına gidiş-dönüş için kullandıkları ulaşım araçları güvenli olmalı ve kazalara sebebiyet vermemek için trafik denetimleri artırılarak düzenli bir şekilde kontroller sağlanmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin uzun çalışma sürelerine (günde 12 saat varan çalışmalar) için düzenleme yapılmalıdır. Çalışma süreleri, belirli saatlerle sınırlandırılmalıdır (6-8 saat).

Mevsimlik tarım işinde çalışanların ücretleri konusunda ise devlet, işçi sendikaları, ziraat odaları gibi üyelerin bulunduğu bir ücret belirleme komisyonu oluşturulmalıdır. Böylece aynı işi yapanların bölge, yaş, cinsiyet vb. farkların gözetmeksizin eşit ücreti almaları sağlanmış olur.

Mevsimlik işçilerin sosyal güvenceleri işveren tarafından sağlanmalı, sendikalı olma, sağlık, emeklilik gibi haklarını içeren yasal düzenlemeler oluşturulmalı ve hemen uygulanmalıdır.

Çalışanların gittikleri bölge veya şehirlerde kayıt altına alınması gerekir. Böylece araçların kayıtsız, haksız kazanç sağlamasının önüne geçilmiş olur ve araçlarında denetlenmesi kolaylaşır.

Mevsimlik tarım işçilerinin işbaşındaki iş sağlığı ve güvenliği çok önemlidir. İşçilerin çalışırken koruyucu önlemler almaları konusunda bilgilendirmeler yapılmalı, uzun süren çalışmalarda güneşin etkisini azaltmak için şapka veya koruyucu önlemler alınmalıdır.

15 ve altındaki çocukların çalışması yerine eğitim programları veya eğlenceli kurslar açılarak gelen çocukların çalıştırılması önlenmelidir.

KAYNAKLAR

BAHAR, O., Bingöl, F.K., (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri, *SDÜ-İİBF Dergisi*, ss.43-61.

ÇINAR, S., (2012). *Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Kısa Bir Değerlendirme*, **Heinrich Böll Stiftung Journal**, ss.32-34.

ÇINAR, S., Lordoğlu, K., (2010). *Mevsimlik Tarım İşçilerinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri*, **Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu**, ss.419-448.

KAYA Mehmet, Özgülner Nuray (2015). "Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış", **Turk J Public Health**, S. 13(2), ss.115-126.

KOÇAK, Y., Terzi, E., (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Şehirlere Etkileri ve Çözüm Önerileri, **KAÜ-İİBF Dergisi**, ss.163-184.

ÖNSAL, N., (2017). **Endüstri İlişkileri Sözlüğü**, Ankara, Türk-Metal Yayınları.

SAĞLAM, S., (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, **Türkiyat Araştırmaları**, ss. 34-44.

SEYYAR, A., (2008). **Sosyal Siyaset Terimleri**, Sakarya, Sakarya Yayıncılık.

The World Bank, (2014). *Gezici Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının İrdelenmesi*, The World Bank IBDR-IDA.

YILDIRAK, N., Gülçubuk B., Gün S., Olhan E. ve Kılıç M. (2003). *Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*, Tarım-İş Sendikası Yayınları, ss.47

www.bilgiustam.com/goclerin-nedenleri-ve-sonuclari/, (18.12.2017)

www.evrensel.net, (25.09.2017)

www.hurbilgi.com. (05.09.2017)

www.tdk.gov.tr. (02.05.2017)

www.tuik.gov.tr. (25.09.2017)